

2016 AVRUPA İSLAMOFOBİ RAPORU **HOLLANDA'DA İSLAMOFOBİ**

INEKE VAN DER VALK

2016 AVRUPA İSLAMOFOBİ RAPORU

HOLLANDA'DA İSLAMOFOBİ

INEKE VAN DER VALK

Bu metin "European Islamophobia Report 2016" başlıklı çalışmada yayımlanmıştır.
Raporun tamamı için: www.islamophobiaeurope.com

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt

Kapak Fotoğrafı: shutterstock.com

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43

Eyüp İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106

Washington D.C., 20036 USA

Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT

Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
ÖNEMLİ OLAYLAR VE GELİŞMELER	9
İSLAMOFOBİK OLAYLAR VE SÖYLEMLER	11
DAVALAR	16
İNTERNET	17
İSLAMOFOBİ İLE MÜCADELEDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE SİYASİ İNİSİYATİFLER	18
SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ	21
KRONOLOJİ	23

YAZAR HAKKINDA

Ineke van der Valk

Amsterdam Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde ders veren Dr. Ineke van der Valk ırkçılık, İslamofobi, aşırılık, radikalleşme ve radikal fikirlerden arınma (*deradicalization*), çok kültürlü toplumlarda etnik ilişkiler ve çeşitlilik ile Hollanda'daki göçmenlerin tarihi konularında uzmanlaşmıştır. Yayımlanmış birçok makale ve kitabı bulunan yazar eğitim bilimleri ve etnik çalışmalar alanlarında eğitim almış ve söylem araştırmaları (*discourse studies*) alanında Amsterdam Üniversitesi'nden doktora derecesi kazanmıştır. Doktora çalışmasında sosyal bilimler ve söylem analizi arasındaki ilişki üzerinde duran Dr. van der Valk, aşırı sağcı partiler özelinde Hollanda ve Fransa'nın siyasi söylemlerinde etnik meselelerin dile getiriliş biçimini araştırmıştır. Avrupa ülkelerinde ırkçılık üzerine Viyana ve Amsterdam Üniversitelerinin ortaklaşa yürüttüğü bir araştırma projesinde yer alan yazar 1970'li ve 80'li yıllarda insan hakları aktivisti ve toplum gönüllüsü olarak çalışmış, belediyeler ve STK'ları da içeren çeşitli kurumlarda politika danışmanı olarak görev almıştır. İslamofobi ile ilgili çalışmalarına devam eden Dr. van der Valk, Amsterdam Üniversitesi'nce yürütülen "Monitor Islamophobia in the Netherlands" projesini yönetmektedir. Yazarın *Islamofobie en Discriminatie* (Amsterdam Üniversitesi Yayınları, 2012) başlıklı kitabı İngilizce, Fransızca, Almanca ve İtalyancaya tercüme edilmiştir. Dr. van der Valk'ın son yayınları arasında *Monitor Moslim Discriminatie, Derde Rapportage* (Amsterdam Üniversitesi Yayınları, 2017), *Dutch Islamophobia* (LIT-Verlag, 2015) ve "Racism, a Complex Human Rights Issue", ed. B. Weston ve A. Gear, *Human Rights in the World Community: Issues and Action* (Pennsylvania Üniversitesi Yayınları, 2016) bulunmaktadır.

ÖZET

Bu rapor 2016 yılında Hollanda'da Müslümanlara ve İslam dinine karşı irrasyonel nefret, ayrımcılık ve düşmanca tavırları (İslamofobi) içeren çeşitli olay ve olguları tartışmaktadır. Müslümanlara yönelik ayrımcı saldırganlık, 2016'da da ülke gündeminde hararetli bir tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Ülkede bu yıl 49 camide ve mülteciler için hazırlanan kabul merkezlerinde çeşitli İslamofobik hadiseler meydana gelmiştir. Ayrımcılık karşıtı kanunlar kapsamında faaliyet gösteren kurumların 2016'da yayımladığı periyodik raporlar ülkede Müslüman karşıtı ayrımcılık hadiselerinde yüzde 45'lik bir artış yaşandığını göstermektedir.

"Az, daha az Faslı" şeklinde tezahürat yaptıran Geert Wilders'ın belli bir grubu aşağılamak ve ayrımcılık yapmaktan suçlu bulunması, İslamofobiyi siyasi arenada örgütleyen Özgürlük Partisi'ni (PVV) ana akım Hollanda siyasetinde daha da tecrit edilmiş bir pozisyona soktu. Ayrıca bir camiye karşı girişilen kundaklama eylemi ilk kez bir terör faaliyeti olarak kabul edildi ve bu işin failleri birkaç yıl hapse mahkum edildi. 2016'daki bir diğer önemli gelişme aşırılık yanlısı sağcı gruplar ve bunların düzenlediği "İslamlaşma" karşıtı faaliyetlerde görülen artış oldu.

Emniyet hizmetlerinin ayrımcılık vakalarını kayıt altına alma noktasında ilerleme kaydettiği gözlemlenmektedir. Ayrımcılıkla mücadele eden kuruluşlarla iş birliğine giren Hollanda polisi tarihinde ilk kez farklı ayrımcılık biçimlerine dair verileri içeren ortak bir rapor yayımlamıştır.

Hollanda hükümeti renk, etnik köken ve dini aidiyetlere karşı toleransı artırmak ve ayrımcılıkla mücadele etmek için giderek daha dikkatli politikalar ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), hükümetin bu konuda atmış olduğu adımlarda farklı grup ve uygulama alanlarına yönelik özel politikaların halen eksik olduğunu ve ulusal yaklaşımdan ziyade mahalli politikalara yer verildiği eleştirisini getirmektedir.

İslamofobi ile mücadelede gittikçe daha fazla paydaş ortaya çıkmaktadır. Acil yardım hatları ve ihbar siteleri oluşturan, araştırmalar yürütüp elde ettikleri verileri çeşitli ortamlarda kamuoyu ile paylaşan sivil toplum örgütleri (STK) İslamofobi ile mücadelede ön plana çıkmaktadır. İslamofobinin siyasal ve toplumsal araştırmalarda giderek daha büyük bir ilgi odağı haline geldiği görülmektedir.

**Bu çalışma
2016 yılında
Hollanda'da
Müslümanlara
ve İslam dinine
karşı ayrımcı
ve düşmanca
tavırları
içeren olayları
tartışmaktadır.**

GİRİŞ

Hollanda 900 bini Müslüman veya Müslüman kökenli olmak üzere yaklaşık 17 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Fas ve Türkiye'den gelen göçmenler ve onların çocuklarının yanı sıra Orta Doğu'dan gelen mülteciler Müslüman nüfus arasındaki ana grupları oluşturmaktadır. Türk kökenli Hollandalıların yüzde 88'i ile Fas kökenli Hollandalıların yüzde 93'ü kendilerini Müslüman olarak görmektedir. Hollanda, sahip olduğu Müslüman nüfus açısından Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya ve İspanya'dan sonra Batı Avrupa'da altıncı sırada yer almaktadır. Diğer ülkelere kıyasla Hollandalı Müslümanların maruz kaldıkları ayrımcılık nispeten yüksektir. Geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülkede yaklaşık 450 cami ve ibadet merkezi kurulmuştur.

2016'da birçok Hollanda vatandaşı, Müslüman ya da gayrimüslim olma (yüzde 73), yerli Hollandalı ya da göçmen olma (yüzde 70), zengin ya da fakir olma (yüzde 71) gibi farklı alanlarda kutuplaşmanın arttığına tanık olmuştur.² Yaşanan bu gelişmeler ülkede güçlü bir endişe kay-

nağı oluşturmaktadır. Ne var ki, toplumsal farklılıklar değiştirilemezken, tarihsel ve sosyal olarak yeniden tanımlanabilir. Bu farklılıklar toplumsal şartlara ve siyasal gelişmelere bağlı olarak bazen ortadan kalkar, bazen ise daha belirginleşir. 21. yüzyılda giderek daha belirgin hale gelen Müslüman-gayrimüslim ayrımı bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir. Ön yargılarda ifade bulan bu durum, özellikle çeşitlilikle ilgili meselelerde Hollanda hükümeti ve Avrupa Birliği'nin (AB) ortaya koyduğu politikalarda daha da belirginleşmektedir. Her iki siyasi yapı da gittikçe azalan bir sosyal ve siyasi güvenle hareket etmektedir. Yakın tarihli bir araştırmaya göre her on Hollanda vatandaşından biri Müslümanlara karşı eşitlikçi olmayan muameleye olumlu bakmaktadır.³ Söz konusu araştırmaya katılanların yüzde 73'ü Müslümanların ve etnik azınlıkların Hollanda yaşam biçimine uyum sağlamaları gerektiğini ifade etmiştir (2010'a kıyasla yüzde 6'lık bir artış yaşanmıştır). Sol tandanslı partilerin seçmenlerinin de bu düşünceye sahip olmaları dikkat çekicidir. Hollandalı vatandaşların sadece yüzde 55'i camilerin kapatılmasına karşı çıkarken, yüzde 21'i tarafsız kalmayı ve yüzde 21'i de camilerin kapatılması gerektiğini savunmaktadır. yüzde 48'lik bir kesim, kamu görevlilerinin başörtüsü takması konusundaki yasağı savunurken yüzde 85'i de kamu görevlilerinin yüzlerini örten bir kıyafetin yasaklanmasını istemektedir.

Toplumsal farklılıklar, gruplar ve insanlar arasında daha geniş ayrılıklara neden olabilir. Liberal Parti'li (VVD) bakan Edith Schippers, bu durumu 2016 sonbaharında verdiği bir konferansta tartışmıştır. Bakan, mevcut kutuplaşmanın insanların birbirleriyle görüşmeye ve tartışmaya devam ettiği müddetçe zararlı olmadığını ifade etmiş, tartışma ikliminin ortadan kalkmasının ise ayrılmış yaşam alanlarına yol açabileceği uyarısında bulunmuştur. Bakanın konuşmasındaki temel çelişki farklı toplumların sorunları-

1. Bu raporda ortaya konulan veriler "Monitor Islamophobia" projesi kapsamında elde edilmiştir.

2. I&O Research, "Politieke peiling I&O Research," *ioresearch.nl*, Eylül 2016, <http://www.ioresearch.nl/Portals/0/Iyüzde26Oyüzde20Researchyüzde20politiekeyüzde20peilingyüzde20septemberyüzde202016yüzde20v3.pdf>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017). Hollanda'daki sosyal farklılıklar diğer pek çok Avrupa ülkesine kıyasla daha az belirgindir.

3. IPSOS, "NOS Prinsjesdagonderzoek 2016", *ipsos-nederland.nl*, www.ipsos-nederland.nl/uploads/documenten/16065690_Ipsos_rap_v.1.0.pdf, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

nı tartışırken “kültürler”den ve hatta “çatışan kültürler”den bahsetmiş olmasıdır. “Bizim kültürümüz”, “tanıdığım diğer tüm kültürlerden” daha iyidir diyen bakan böylece açıkça ifade etmese de Batı kültürü ile İslam kültürünü -sanki bu ikisi kendilerine özgü farklılıklara ve dinamik bir gelişim çizgisine sahip olmayan ve birbirlerini karşılıklı olarak etkilememiş olan, tekdüze ve sabit oluşumlar mışçasına- kıyaslayarak toplumsal farklılığın artmasına katkı sağlamıştır.

Elinizdeki raporda İslamofobi ve 2016 yılında İslamofobinin Hollanda'daki tezahürleri konu edilmiştir. Ayrımcı saldırganlık ve Müslümanlara karşı şiddet, hararetli bir konu olarak gündemdeki yerini korumaktadır. 2016'da kamuoyunda ayrımcılıkla ilgili tartışmaların merkezinde yer alan diğer konular arasında polisin sadece belli etnisiteye mensup şahısları hedef alan güvenlik uygulamaları, işgücü piyasasındaki ayrımcılık, çok sayıda mültecinin ülkeye gelişi ve folklorik bir ırkçı figür olarak Siyahi Pete bulunmaktadır.⁴

Bununla birlikte, 2016 yılına ilişkin ayrımcılık karşıtı kuruluşlar ile polis, savcılık ve Hollanda İnsan Hakları Enstitüsü gibi resmi kurumlardan elde edilen verilerin 2017'nin ortalarına kadar yayınlanmayacağını hatırlatmalıyız. Bu veriler gelecek yılın Avrupa İslamofobi Raporu'nda yayınlanacaktır.

ÖNEMLİ OLAYLAR VE GELİŞMELER

2016 yılında birçok önemli gelişme yaşandı. 9 Aralık'ta popülist PVV partisinin kurucusu olan Geert Wilders, “daha az Faslı” şeklinde tezahürat yaptırarak belli bir grubu aşağıladığı ve etnik ayrımcılık yaptığı gerekçesiyle suçlu bulundu. Wilders 2014 yılı Mart ayı ortalarında Lahey belediye seçimlerine yönelik bir toplantıda sarf ettiği sözler nedeniyle ırkçı nefrete

teşvik suçundan yargılandığı davada ise beraat etti. Mahkeme belli bir grubu aşağıladığı ve ırk ayrımcılığı yaptığı iddiasının bir siyasetçi ve demokratik yolla seçilmiş bir milletvekili için yeterli ceza olduğunu söyleyerek Wilders'ı serbest bıraktı. Wilders takipçilerine şehirde daha fazla ya da daha az sayıda Faslı isteyip istemediklerini sorduğunda toplanan kalabalık “daha az, daha az, daha az” diye tezahüratta bulunmuş, bunun üzerine Wilders da, “Bunun icabına bakacağız” yanıtını vermişti. Arasında yerel yetkililerce yapılan şikayetlerin de bulunduğu yaklaşık 6.500 şikayet sonrası Wilders kovuşturmaya uğradı. Her ne kadar Müslümanlara karşı ayrımcılık yapmak suçuyla suçlanmasa veya böyle bir suçla mahkumiyet almasa da Amsterdam Mahkemesi'nin Geert Wilders hakkında verdiği karar ülkede İslamofobiyle ilgili en önemli gelişmelerden biri olmuştur. Wilders Hollanda ve ülke dışında İslamofobiyi ve ırk ayrımcılığını örgütleyen ve teşvik eden başat siyasi aktördür. Kendisi uzunca bir süredir Müslüman düşmanı bir siyaset izlemektedir. Mahkeme tarafından alınan kınama kararının büyük bir önem taşımasının bir diğer sebebi, hakimlerin Wilders'ın şimdiye dek birçok kez istismar ettiği konuşma özgürlüğüne dair açık bir sınır koymuş olmalarıdır. Mahkeme, seçimle ilgili toplantıda meydana gelen bu olayı ve bağlamını dikkatlice incelemiş ve bu olayın Wilders tarafından belirli bir amaç güdülerek organize edildiğini tespit etmiştir. Wilders, mahkemenin kararına tepki olarak, hakimlere ve güçler ayrılığı prensibine dayalı anayasal sisteme karşı saygısızca davranmıştır. Alınan kararın sarf ettiği sözleri tekrar etmesini engelleyemeyeceğini belirterek avukatı aracılığıyla temyize başvurmuştur. Hakimler ise Wilders'ın bir politikacıya yakışmayan tavırlar sergilediğini söylemişlerdir.

2016 yılında yaşanan ikinci büyük gelişme, Şubat ayında Enschede'de bir camiye yapılan kundaklama girişiminin ilk kez terörist bir eylem olarak kabul edilmesidir. Savcının iddiasını takiben, kundak saldırısının beş faili, terör ey-

4. Siyahi Pete, her yıl 5 Aralık'ta düzenlenen festivallerde çocuklara hediyeler dağıtan beyaz psikopos Saint Nicolas'ın hizmetindeki Mağribi hizmetçisi olarak tasavvur edilmektedir. Siyahi Pete, ırkçılığı sembolize etmesi gerekçesiyle eleştirilmektedir.

lemi gerçekleştirme suçundan birkaç yıl hapis cezasına mahkum edilmiştir.

Bir diğer önemli gelişme aşırılık yanlısı sağcı gruplar ve bu grupların düzenlediği “İslamlaşma” karşıtı faaliyetlerde görülen artıştır. Ana akım medyanın yaptığı bazı yayınlarla bu tür eylemleri tertipleyen kişilere İslamofobik söylemlerini daha geniş kitlelere ulaştırma imkanı verdiği görülmektedir.

2009’dan itibaren Hollanda’daki her belediye ayrımcılığa karşı önlem alma yükümlülüğü altındadır. Bölgesel ofisler ve ulusal polis hizmetleri gibi ayrımcılıkla mücadele eden kuruluşlar tarafından derlenen 2015 yılı ayrımcılık şikayetlerine ilişkin raporlar 2016 yılında yayınlandı (Bkz. Tablo 1). Ayrımcılık karşıtı bürolar, 2015 yılında Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılıkla ilgili 240 şikayeti rapor etmiştir. Bu rakam, toplam şikayetlerin yüzde 5’ine karşılık gelmektedir ve bir önceki yıla kıyasla yapılan şikayetlerde yüzde 45’lik bir artış göze çarpmaktadır. Diğer şehir ve bölgelerle karşılaştırıldığında, Amsterdam ve Lahey’deki bürolara yapılan başvuruların çok daha yüksek bir orana sahip olduğu görülmektedir.

Ulusal Polis Hizmetleri “Çeşitliliğin Gücü” başlıklı yasal bir belge hazırlayarak polis hizmetlerinde çeşitlilik politikaların nasıl uygulanacağını formüle etmiştir. Bu belge aynı zamanda ayrımcılıkla mücadelede takip edilen politikalarının geliştirilmesini hedefleyen yeni bir yaklaşımın ürünüdür. Söz konusu belge dört ana konu üzerinde durmaktadır: Sivil toplumla daha iyi bir ilişki kurulması, kapsayıcı bir çalışma kültürü, ayrımcılığa karşı daha etkin politikalar ve istihdamda çeşitlilik. Ayrıca aldığı çeşitli önlemler ve gerçekleştirdiği eğitimler ile polis hizmetleri ayrımcılık konusunda farkındalık yaratmaya çalışmış ve ayrımcılık şikayetlerine dair yürürlükte olan politikaları geliştirmeye gayret göstermiştir. Dahası 2016 yılında polis hizmetlerinin kayıt sistemini geliştirdiği görülmektedir. 2016 yılından bu yana polis hizmetlerinin topladığı veriler, ayrımcılık karşıtı Artikle 1 adlı organizasyonla iş

birliği içinde rapor edilmektedir.⁵ Ortaklaşa hazırlanan bu rapordaki son veriler, 2015 yılında Müslümanlara yönelik ayrımcılığın arttığını göstermiştir. Polise ve ihbar bürolarına yapılan başvurular bir önceki yıla kıyasla iki kat artmıştır. 2014 yılında polise yapılan başvuru sayısı 206 iken bu sayı 2015 yılında 439’a yükselmiştir. Müslümanlara yönelik ayrımcılıkla ilgili başvurular ayrımcılık konulu başvuruların yüzde 9’unu oluşturmaktadır.

Yaşanan ayrımcılık vakaları ile polise ve ayrımcılık karşıtı kuruluşlara yapılan şikayetler arasındaki sayısal fark giderek artmaktadır.⁶ Yapılan anketler yüksek sayıda ayrımcılık yaşandığını gösterirken resmi makamlara yapılan başvurular genelde düşüktür. Sekiz ayrımcılık vakasından sadece birinin polise yahut bir ihbar bürosuna bildirildiği tahmin edilmektedir. Ulusal Polis Hizmetleri, Müslümanların karşılaştıkları ayrımcı tutum ve davranışları polise bildirme konusunda neden isteksiz oldukları araştırmıştır.⁷ Yapılan araştırmalar bu durumun ayrımcılık mağduru diğer grupların tecrübelerini bildirme konusundaki yaşadıkları isteksizlikle yakın bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. Polise şikayette bulunmamanın en önemli sebebi, mağdurların ayrımcılığın kanıtlanması zor bir şikayet konusu olmasından dolayı yapacakları başvurudan herhangi bir netice alamayacaklarını düşünüyor olmalarıdır. Ayrıca görevli polislerin bu konuda kendilerini cesaretlendirmemeleri bir diğer gerekçedir. Mağdurlardan bazıları diyalog kurmak gibi yöntemlerle ayrımcılıkla mücadele için başka yöntemler geliştirmiştir. Şikayette bulunma-

5. Saskia van Bon ve Ilse Mink, “Discriminatiecijfers in 2015” *politie.nl*, <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/nieuws/2016/00-km/np-rapport-discriminatiecijfers-2015.pdf>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

6. Örnek olarak bkz. Iris Andriessen, Henk Fernée ve Karin Wittebrood, *Ervaren Discriminatie in Nederland*, (Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag: 2014), https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2014/Ervaren_discriminatie_in_Nederland, (Erişim tarihi: 18 Aralık 2016).

7. Arnoud Ens, *Discriminatie Melden Bij de Politie?*, (Nationale Politie, Den Haag:2016), http://www.nikthemadag.nl/doc/69/NIK_69-7.pdf, (Erişim tarihi: 18 Aralık 2016).

nın vakit alan bir süreç olması, mağdurların aynı tecrübeyi tekrar yaşamak istememeleri ve gerginliği artırmaktan kaçınmaları da şikayet sayısının düşük olmasını beraberinde getirmektedir. Ayrımcılık mağdurları bazen polise güven duymamakta, polis hizmetlerinin tarafsız olmadığını, hatta bu hizmetleri alırken bile ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmektedirler. Dahası bu güçlü kuruluş karşısında çaresiz bir pozisyonda bulunmak istememektedirler. Bu kişiler yaptıkları başvurunun neticesinde işlerini kaybetmekten ya da mahrem bilgilerini kayıtlara geçirecek olmaktan endişe etmektedirler.

TABLO 1. 2015'TE MÜSLÜMAN AYRIMCILIĞI (2016'DA RAPOR EDİLMİŞ VE 2014 İLE KIYASLANMIŞ ŞEKLİYLE)⁸

	2014	2015
Polis Hizmetleri	206	439
Ayrımcılık Karşıtı Bürolar	165	240
Toplam	371	679

İSLAMOFOBİK OLAYLAR VE SÖYLEMLER

Camilere Yapılan Saldırıları

2016 yılında 35 camiye yönelik saldırı gerçekleştirildi.⁹ Belli başlı saldırganlık vakaları aşağıda tartışılacaktır.

Şubat 2016'da Hollanda'da Faslılara ait çok sayıda camiye üzerinde gamalı haç ve kartal resmi bulunan broşürler bırakıldı. "Bütün İslam mabetleri, önemli bir ziyaretçiniz olacak!! Domuzlar" ifadeleri yer alan broşürlere İslam'ın sahte ve şeytani bir din olduğu yazılmıştır (Resim 1).

28 Şubat'ta Enschede kentinde namaz sırasında bir camiye kundaklama girişiminde bulunuldu. Saldırı anında camide kadınlar ve çocuklar dahil olmak üzere yaklaşık otuz kişi bulunuyordu. Cami cemaati yangını söndürmeyi başardı. Saldırıya ilişkin beş kişi terör amaçlı saldırı suçuyla tutuklandı. Bunlardan dördü Kasım 2016'da mahkeme tarafından bir yılı şartlı tahliye olmak üzere dört yıllık hapis cezasına çarptırıldı. Tutuklulardan sadece biri mahkemede pişmanlık gösterdi ve iki yılı şartlı tahliye olmak üzere dört yıllık hapis cezası aldı. Davaya basının ilgisi büyüktü. Bu tür bir saldırı ilk kez bir terör eylemi olarak kabul edildi. Dördü otuzlu yaşların ortalarında ve biri de yirmili yaşlarında olan saldırganların saldırıyı gerçekleştirmeden önce WhatsApp üzerinden yazıştıkları ve birbirlerine "Bütün mülteciler Auschwitz'e" gibi radikal içerikli mesajlar gönderdikleri tespit edildi. Bu kişilerin ayrıca sığınmacıların kabulüne karşı yürütülen kampanyada ve Hollanda Öz Savunma Ordusu'nda aktif görev aldıkları öğrenildi.

Şubat ayında Almelo ve Drunen'deki iki camiye, içinde kısmen yanmış Kur'an sayfaları bulunan bir posta gönderildi. Rotterdam başta olmak üzere büyük şehirlerde bu ve benzeri hadiselerin sayısındaki artış dikkat çekmektedir. Önceki araştırmalar, bu tür taciz eylemleri ve saldırıların kentlerden çok küçük ilçe ve kazalarda meydana geldiğine işaret etmekteydi.

8. Saskia van Bon ve Ilse Mink, "Discriminatiecijfers in 2015".

9. Camilere yönelik saldırılarla ilgili veriler İslami toplum örgütlerince yazara gönderilen raporlara ve basında yer alan haberlere dayanmaktadır. Basında çıkan haberler için bkz. "Update van Lijst met Geweldsincidenten Gericht Tegen Moskeeën", Republiek Allochtonie, <http://www.republiekallochtonie.nl/update-van-lijst-met-geweldsincidenten-gericht-tegen-moskeeën>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2017). Ayrıca bkz: I. van der Valk, *Monitor Moslim Discriminatie*, (University of Amsterdam, 2017).

TABLO 2. CAMİLERE YAPILAN SALDIRILAR VE CAMİLERİN BULUNDUKLARI BELEDİYELER (2016)¹⁰

	SAYI	BELEDİYELER
Kundaklama	3	Enschede, Alkmaar, Culemborg
Duvar yazısı	7	Rotterdam (6), Dongen
Vandalılık	4	Gorinchem, Medemblik, Maassluis, Zaandam, Zwijndrecht, Rotterdam
Tehdit	-	-
Tehdit içerikli mektup veya elektronik mesaj	23	Nijmegen, Leiden, Rotterdam, Amsterdam, Almelo, Drunen, Zaandam (ve başka belediyeler)
Çeşitli hadiseler	8	Rotterdam, Alblasterdam, Almelo, Arnhem, Doesburg, Maassluis, Groningen, IJmuiden
Domuz başı koyma	3	Mijdrecht, Nijkerk, Berkel ve Rodenrijs
Telefonda yapılan tehditler	1	Amsterdam
Toplam	49	

Roosendaal'da bulunan bir camiye yönelik eylem diğerlerine kıyasla dikkat çekicidir. 19 Eylül'de cami yönetimine gönderilen bir mektupta minareden ezan okunmasının durdurulması istendi. Mektubu civarda bulunan askeri barakada görevli 15 ordu görevlisi adına bir avukat yazmıştı. Mektupta minareye çıkan kişilerin barakalarını gözlemleyip casusluk faaliyetinde bulunabilecekleri yazılıydı. Yapılan bir televizyon programında söz konusu iddianın asılsız olduğu ve Savunma Bakanlığının bu olayla ilgili bilgilendirilmemiş olduğu ortaya çıktı. Buna rağmen camide ezanın son kez okunduğu tarihten bugüne dört ay geçti, askeri barakaları gören pencere kapatıldı ve minareye çıkışlar yasaklandı.¹⁰

28 Aralık tarihinde, Culemborg'deki eski bir yüzme havuzuna ait binalar yakıldı. Bu bina yerel İslami dernekler tarafından camiye dönüştürme niyetiyle birkaç ay önce satın alınmıştı. Olayı araştırmaya devam eden polis, kundaklama girişimi ihtimaline de yer vermektedir. Aynı gece Culemborg bölgesindeki birkaç araba ateşe verildi.

10. Saskia van Bon ve Ilse Mink, "Discriminatiecijfers in 2015".

İstihdam

Kademeli olarak düzelme görülmesine rağmen, iş gücü piyasasında yerli meslektaşlarına kıyasla Batı dışı göçmen kökenli vatandaşların dezavantajlı bir durumda oldukları aşikardır. Yapılan araştırmalar gerek iş piyasasına girme gerekse istihdama katılım açısından azınlık grubu üyelerinin çoğu kez geri planda kaldıklarına işaret etmektedir. Yerli Hollandalılarla kıyaslandığında bu gruptaki işsizliğin, özellikle de ekonominin kötüye gittiği dönemlerde, nispeten yüksek olduğu görülmektedir.

Göçmen kökenli öğrenciler de mesleki eğitimleri için staj bulmakta zorluk çekmektedir.¹¹ Özellikle başörtülü kız öğrencilerin ön yargılarla ve ayrımcılıkla karşı karşıya kaldıkları ve müşteriler ile devamlı temas gerektiren ticari firmalara yaptıkları staj başvurularından genelde olumsuz sonuç aldıkları tespit edilmiştir.

2016'da Irkçılığa Karşı Avrupa Ağı (ENAR), sekiz Avrupa ülkesindeki kadınların, özellikle emek, ırkçı söylemler ve ırkçı şiddet alanlarında İslamofobiyi nasıl tecrübe ettiklerini inceleyen özel bir araştırma raporu yayımladı.¹² 2016 yılında Utrecht ve Lahey kentlerinde iş başvurularının isimsiz yapılması yönünde pilot çalışmalar yapılmaya başlandı.

Siyaset

Mart 2017'de Hollanda'da genel seçimler yapılacaktır. Wilders'ın seçim programı ise sadece bir sayfa uzunluğundadır. Wilders'ın partisi PVV programında Müslümanlara ve göçe karşı alınacak önlemler başı çekmektedir. Partinin ana hedefi "İslamsızlaştırma"dır (*de-Islamization*). PVV, İslam ülkelerinden gelen göçmenlere ülke sınırlarının kapatılmasını istemekte; ayrıca sığın-

11. Eva Klooster, Suzan Kocak ve Mehmet Day, "Mbo en de Stage-markt, Wat is de Rol van Discriminatie?", (VJI&KIS, Utrecht: 2016), <https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/mbo-stage-markt-rolvan-discriminatie.pdf>, (Erişim tarihi: 18 Aralık 2016).

12. Raporun tamamı için bkz. "Forgotten Women: The Impact of Islamophobia on Muslim Women", ENAR, http://www.enar.eu.org/IMG/pdf/20095_forgottenwomenpublication_v5_1_.pdf, (Erişim tarihi: 27 Aralık 2016).

macılara verilen geçici ikamet tezkirelerinin geri alınması ve kabul merkezlerinin kapatılması yönünde propaganda yapmaktadır. Parti yönetimi ülkedeki tüm cami ve İslami okulları kapatmak, Kur'an'ı yasaklamak, kadınların eğitim kurumları ve mahkemeler başta olmak üzere kamusal alanda başörtü takmalarını engellemek ve "kamu düzenine aykırı" diğer İslami sembollerini yasaklamaya çalışmaktadır. "Kamu düzenine aykırı" İslami sembollerin ne olduğu ise henüz tüm ayrıntılarıyla açıklanmamıştır.

2013'ten bu yana yapılan çeşitli kamuoyu yoklamaları, eğer bugün seçime gidilmiş olsaydı, PVV'nin Hollanda'daki en popüler parti olacağını göstermektedir. Wilders'ın Müslümanları aşağılama ve ayrımcılık suçundan dolayı cezalandırılmış olması bu durumda bir değişikliğe yol açmamıştır. Son genel seçimlerde oyların sadece yüzde 10'unu alan ve parlamentoda 15 sandalyeye sahip olan PVV, yapılan kamuoyu yoklamalarının birkaçında genel seçimlerin lider partisi olarak gözükmemektedir.*

Geert Wilders Aralık 2016'da Berlin'de Noel pazarına düzenlenen terörist saldırı sonrasında, Angela Merkel'in eline kan bulaşmış bir fotoğrafını retweetlemiş ve mültecileri ülkesine cömertçe kabul etmesi yönündeki politikaları nedeniyle Alman Şansölyesi'nin bu acımasız eylemde sorumluluğu olduğunu ima etmiştir.

Yalnızca PVV değil aynı zamanda Forumvoor Democratie gibi aşırı sağın yeni siyasi partileri de İslamofobik ve göçmen karşıtı gündemlerini farklı meselelerdeki eylem ve söylemleri ile araçsallaştırmaya çalışmaktadır. Parti liderlerinin yaptıkları açıklamalar, sanal ortam ve diğer iletişim kanalları aracılığıyla kısa sürede bir virüs gibi yayılmaktadır. Çeşitli nedenlerle süpermarketler Noel, Paskalya gibi geleneksel Hollanda ya da Hristiyan bayramlarıyla ilgili belirli ürünlerin adlarını değiştirdiğinde, söz konusu partiler ve takipçileri bunu İslam'a teslim olma işaretleri olarak kamuoyuna lanse etmektedir. Çocukların

bulması için bahçelere saklanan Paskalya yumurtaları ile ilgili tartışmaları bu duruma bir örnek olarak verebiliriz. Bir süpermarketin "Paskalya yumurtaları" yerine "saklı yumurtalar" etiketini kullanması, aşırı sağcı partiler tarafından Hollanda-Hristiyan geleneklerinin reddi gibi gösterilmiştir. Aralık 2016'da resmi yayın organlarında ve yurt dışındaki Hollanda büyükelçiliklerinde "Mutlu Noeller" yerine "Mutlu tatiller" ifadesinin kullanılması da benzer şekilde eleştirildi. Forumvoor Democratie'ye göre bu durum çeşitlilik ve kapsayıcılık adına öz benliğinden nefret eden seçkinlerin Hollanda-Hristiyan kültürünü yok etmek için yaptıkları hevesli bir iş birliğinin bir parçası idi.¹³ Hollanda Başbakanı Rutte'de -elbette yaklaşan seçimler nedeniyle- bu konuda şikayetçi olan kişi ve grupların yanında yer aldı.

Hollanda'daki bir diğer sağcı Hristiyan partisi SGP ezanı yasaklamak istemektedir. Devlet partinin iddiasına göre ezana izin vermekle kamusal alanın İslamlaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Özellikle İslam ile terör arasında kurulan ilişki yüzünden halkın bu şekilde ibadete çağırılması toplumsal düzeni bozacak ve protestolara yol açacaktır. Bu ve benzeri iddiaları gündemde tutan SGP, yeni cami ve minare inşasına izin verme konusunda hükümet yetkililerinin heveskar bir tutum içine girmemeleri gerektiğini söylemekte, ayrıca seçim programında ifade ettiği şekliyle, yetkilileri dinler arasındaki farklılıklar konusunda müteyakkız olmaları gerektiği konusunda uyarmaktadır.

Geert Wilders 16 Eylül 2015'teki Meclis bütçe görüşmelerinde mültecilerin kabulü politikasına karşı direnme çağrısında bulundu. Wilders'ın çağrısının ardından sığınmacılara karşı hemen hemen her gün yeni bir ayrılıkçı eylem meydana geldi. Binalar özellikle de mülteci kabul merkezleri, saldırılara uğradı ve duvarlarına ırkçı yazılar yazıldı. Bazı kabul merkezleri ve araçları ateşe verildi. Yerel yöneticiler,

* Metin kaleme alındığında Hollanda seçimleri henüz yapılmamıştı. PVV seçimde 19 sandalye kazanarak ikinci parti oldu—Ed. N.

13. Forum Voor Democratie, "Stop de zelfhaat! Behoud het Kerstfeest," forumvoordemocratie.nl, 16 Aralık 2016, <https://forumvoordemocratie.nl/actueel/kerstms>, (Erişim tarihi: 29 Aralık 2016).

belediye başkanları, danışmanlar ve siyasetçiler tehdit edilirken, toplantılar basılarak insanlar rahatsız edildi. Bilgilendirme amaçlı toplantıları sabote etmek için bazen de şiddete başvuruldu.¹⁴ Bu durum 2016 yılının ilk aylarında da sürdü. Örneğin 13 Ocak'ta Heesch şehrinde henüz inşaatı devam eden bir mülteci kabul merkezine iki ölü domuz bırakıldı. Bu hadiseyi müteakiben 18 Ocak'ta aşırı sağcı gruplar şiddet olayları içeren gösteriler gerçekleştirdiler. Yerel belediye binasına yumurtalı saldırılar yapıldı. Polise havai fişekler atılırken 21 Ocak'ta belediyeye içinde mermi bulunan bir zarf gönderildi. Eylemlerine devam eden göstericiler belediye binasına tekrar saldırdılar ve polise havai fişek, yumurta ve tahta sopalar fırlattılar.

Doğrudan mültecilerle temas fırsatı bulan Hollandalılar ön yargılarını gözden geçirdiler ve hatalarını fark ettiler.

21 Şubat'ta Pegida hareketinin düzenlediği mülteci karşıtı bir gösteri sonrası, Ede şehrinde mülteci kabul merkezinin inşası planlanan bir arsada ölü domuzlar bulundu.

14 Mart'ta Suriyeli sığınmacıların evlerinin duvarlarına "Evinize gidin" ve "Hoş gelmediniz" yazıldı.

20 Mart'ta sığınmacılar için kabul merkezi haline getirilmesi planlanan bir bina kundaklandı.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen 2016'da durum giderek değişmektedir. Bu değişimde 2016'da daha az sayıda mültecinin Hollanda'ya gelmesi ve birçok kabul merkezinin kapatılmasının rolü yadsınamaz. Ayrıca siyasiler ve karar alıcılar yükselen duyguları ve protesto gösterilerini daha iyi nasıl yönetecekleri konusunda tecrübe kazandılar. Toplu gösterilere getirilen kısıtlama-

lar, toplantıların herkese değil doğrudan ilgililere açık hale getirilmesi gibi alınan küçük idari tedbirlerin de etkisi oldu. Politika yapıcıları daha gerçekçi bir yaklaşım sergileyerek, mültecileri kabul merkezlerini açma konusunda inisiyatifin resmi kurumlarda olduğunu ve yerel halk ile yapılan toplantıların temelde bilgilendirme ve istişare amacı taşıdığını ifade ettiler.

Polis memurları zaman zaman eylemcileri ve sosyal medya üzerinden nefret doğuran paylaşımlarda bulunan kişileri evlerinde ziyaret etti ve demokratik sınırlara saygı duymaları konusunda kendilerini uyardı. Ayrıca uygulamaya bakıldığında sığınmacıların kabulünün pek de tehlikeli ve zararlı bir durum oluşturmadığı anlaşıldı. Yerel halk mültecileri tanımaya ve zaman zaman onların yanında yer almaya başladı. Kimi zaman mültecileri ve yerel halkı bir araya getiren ve toplumsal bütünleşmeyi teşvik eden girişimler ortaya çıktı.¹⁵ Doğrudan temas fırsatı sayesinde insanlar ön yargılarını gözden geçirdiler ve hatalarını fark edebildiler. 2016 sonbaharına gelindiğinde, 60 bin Hollandalı, mülteci kabul merkezlerinin ana idare kuruluşu olan COA'ya gönüllü yazılarak ülkenin dört bir yanında faaliyette bulunan mülteci kabul merkezlerine katkıda bulunmak istedi.

Özellikle aşırı sağ gruplar, mültecilerin kabulünü protesto eylemlerinde oldukça aktif bir rol oynadı. Farklı belediyeler tarafından düzenlenen birçok bilgilendirme toplantısını sabote ettiler. Sığınmacıların kabulünü protesto eden gösterilere katılan aşırı sağcı gruplar arasında, NVU (1970'lerden bu yana aktif) ve Voorpost ile kısa bir süre önce kurulmuş olan Identitarian Movement (2012), Pegida (2015) ve Demonstranten tegen Gemeenten (DTG) (2015 sonbaharı) gibi gruplar bulunmaktadır. Bu gruplara 2016 yılında kurulan Hollanda Öz Savunma Ordusu (DSDA) (Ocak 2016) ve Soldiers of Odin (2016 kış) gibi daha yeni gruplar da katıldı. Bazen bu gruplar, Mart 2016'da feshedi-

14. Bu konudaki bilgiler Hollanda basınında yer alan onlarca haber ve mahkemelerdeki dava dosyalarından derlenmiştir.

15. Örnek olarak bkz. Jenny Velthuys, "Met Mij Haat Het Hoed", *Asielzoekers in Zaandam*, De Groene Amsterdammer, 19 Eylül 2016.

len DTG (Belediyelere Karşı Protestocular) gibi kısa ömürlü yapılara liderlik ettiler.¹⁶

Hollanda Öz Savunma Ordusu (2016) “Hollanda ve Avrupa’nın İslamlaşmasına” karşı çıkmakta ve Geert Wilders’ı desteklemektedir. “Hollanda’nın Hollandalılara geri verilmesi”ni istemekte ve “Hollanda kültürünün, normlarının ve değerlerinin” koruması gerektiğini söylemektedir. Şiddet kullanımını açıkça teşvik eden bu aşırılık yanlısı grubun öncelikli hedefi İslam’a karşı mücadeledir. Grubun programında yer alan 22 maddenin 13’ü göçmenler, mülteciler ve Müslümanlara yöneliktir. Grup Enschede’deki bir camiye düzenlenen terörist saldırı sonrası bazı üyelerinin kınanmasının ardından faaliyetlerini neredeyse durdurmuştur.

Mülteci krizine tepki olarak ilk kez Finlandiya’da kurulmuş olan Soldiers of Odin (2016), Hollanda’nın farklı bölgelerinde halen aktiftir. Bu grubun üyelerinden bazıları daha önce farklı aşırı sağcı gruplarda yer almıştır. Takipçilerinden birkaçının ülkenin kuzeyinde “bir kadına yönelik kötü davranışı” nedeniyle bir mülteciyi “tutuklayıp” polise teslim etmeleri Soldiers of Odin’i ulusal basının gündemine taşıdı.

2016 yılında yukarıda bahsedilen grupların en aktif olanı Pegida idi. Ekim 2014’te Almanya’da kurulan Pegida, düzenlediği haftalık toplantılarda “Batı’nın İslamlaşması”na karşı çıktı. Grup bir yıl sonra Hollanda’da aktif hale geldi. Pegida için İslamlaşmaya karşı olmak, İslami okulların kapatılması, yeni camilerin inşasına izin verilmemesi, “nefret vaizleri”nin mesajlarını yaymalarına imkan tanıyan camilerin kapatılması, İslam ülkelerinden gelen göçmenlerin ülkeye kabul edilmemesi, kurbanın yasaklanması ve kamu binalarında dini

ifade ve sembollere izin verilmemesi anlamına gelmektedir. Pegida, 2016 yılında, başta Lahey ve Amsterdam gibi büyük kentler olmak üzere çeşitli kent ve kasabalarda mültecilerin kabulüne karşı bir dizi miting düzenledi. Bu toplantılarda insanları belediye başkanlarının evlerinin önüne domuz şapkaları koymaya teşvik eden Pegida, 8 Mart’taki Uluslararası Kadınlar Günü’nde yüksek topuklu ayakkabılarıyla Kur’an ayetlerine tırmanan kadın resimlerinin yer aldığı broşürler dağıttı.

Adalet Sistemi

29 Kasım 2016’da Hollanda Temsilciler Meclisi’nde çoğunluğu oluşturan milletvekilleri yüzü kapatan bir kıyafetin giyilmesini kısmen yasaklayan bir yasa lehine oy kullandılar. Her ne kadar dini amaçlı olmayan yüz kapamayı yasaklamaya yönelik olsa da bu kanunun hedefinde burka ve nikap olduğu açıktır. 2006, 2008, 2009 ve 2011/12 yıllarında hazırlanan yasa teklifleri ile daha önceki hükümet ve meclisler bu tarz İslami kıyafetlerin yasaklanması için çalışmıştı. Mevcut teklif sağlık hizmetleri, devlet kurumları ve toplu taşıma araçlarını içeren sınırlı sayıdaki kamusal alanda yüzlerin örtülmesini yasaklamaktadır. Bu kanunu ihlal eden kişiler 400 avro para cezasıyla cezalandırılacaktır. Siyasi partilerden sadece Groen Links, D66 ve DENK yasa teklifi aleyhinde oy kullandılar.

15 Aralık 2016 tarihinde Hollanda Temsilciler Meclisi, VNL (Voor Nederland) partisinin vermiş olduğu bir başka yasa teklifini görüştü. İfade özgürlüğü alanının genişlemesini amaçlayan teklif, iki ayrılıkçı maddenin Ceza Kanunu’ndan kaldırılmasına yönelikti. Temsilciler Meclisi üyelerinin büyük bir çoğunluğu ayrımcılık karşıtı yasalarda yapılacak böyle bir düzenlemenin aleyhinde oy kullandılar.¹⁷

16. Bu bölümde tartışılan aşırı sağ gruplarla ilgili bilgiler kendi websitelerine, medya raporlarına ve Kafka gibi araştırma gruplarının derlediği verilere dayanmaktadır: www.kafka.nl, (Erişim tarihi: 2 Ocak 2017). Ayrıca bkz. I. van der Valk, *Monitor Moslim Discriminatie*, (University of Amsterdam, 2017); B. Tierolf, M. Van Kapel ve N. Hermens, “Vijfde Rapportage Racisme, Antisemitisme en Extreemrechts Geweld in Nederland”, (Verwey Jonker Instituut, Utrecht: 2016), s. 42-54.

17. Christiaan Pelgrim, “Tweede Kamer wil Groepsbelediging Niet uit de wet Schrappen”, nrc.nl, 15 Aralık 2016, <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/12/15/debat-vrijheid-meninguiting-5810507-a1536852>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2017).

DAVALAR¹⁸

11 Şubat

Ekim 2015'te Woerden'deki bir mülteci kabul merkezine yönelik saldırıyı düzenleyenler arasında bulunan sekiz kişi şiddet kullanma ve tehdit suçlarından mahkum edilerek 120 saat kamu hizmeti cezasına çarptırıldı. Bu kişiler güvenlik personeline de 2 bin avro ödemek zorunda kaldılar. Yedi kişi ise 40 saatlik kamu hizmetine mahkum edildi. Diğerleri beraat etti. Mülteci kabul merkezine molotof kokteylleri ve yumurtalarla saldıran ve yaşları 18 ile 35 arasında değişen bir grup genç erkeğin saldırıdan önce WhatsApp üzerinden "Müslümanlar için ölüm" ve "Onları yok edenlerin bizler olduğunu anlamaları için bu maymunlara yüzümüzü göstereceğiz" şeklinde mesajlar gönderdiği tespit edildi.

31 Mart

Polis mahkemesi, 59 yaşındaki bir adamı, kışkırtma suçlamasıyla 80 saatlik (koşullu) kamu hizmeti cezasına çarptırdı. Ceza verilen kişi, Paris'teki terör saldırılarından sonra Facebook sayfasında, "Her masum kurban için 20 Müslümanı hapse atın ve MG 42 ve 10 bin kurşunla karşı karşıya getirin" yazmıştı.

26 Mayıs

Ulusal İnsan Hakları Enstitüsü, başörtülü bir kadının yaptığı iş başvurusunun Rotterdam Mahkemesince reddinin kanuna aykırı ayrımcılık olduğuna hükmetti.¹⁹ Rotterdam Mahkemesi iş başvurusunda bulunan kadını mahkemede başörtüsünü çıkarmayı reddetmesinden dolayı işe almamıştı. Tarafsızlık ilkesi gereğince mahkeme salonlarında dini

18. 2016 yılında yargıya taşınan çeşitli davaların konu edinildiği bu genel değerlendirme basında yer alan haberlere ve www.rechtsspraak.nl gibi internet sayfalarında yer alan verilere dayanılarak hazırlanmıştır. Bu iki kaynaktan yer almayan davaların açılması olabileceği ihtimali akıldan çıkarılmamalıdır.

19. College Voor De Rechten Van De Mens, "Rechtbank Rotterdam Discrimineerde een Moslima door Haar af te Wijzen als Buitengriffier Omdat zij Tijdens de Zitting Haar Hoofddoek niet wilde Afdoen", mensenrechten.nl, 26 Mayıs 2016, <https://mensenrechten.nl/publicaties/oordelen/2016-45>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

bir sembolün yer almasının adalet sisteminde yasaklanması sebebiyle Rotterdam Mahkemesi aldığı kararın kanuna uygun olduğunu düşünüyordu. Ne var ki İnsan Hakları Enstitüsü'nün gözünde durum böyle değildi. Rotterdam Mahkemesinin kararı mutlak tarafsızlık ilkesinin gözetilmesi zorunluluğunu savunan Yargı Konseyi tarafından iptal edildi.

13 Haziran

Aralık 2015'te Geldermalsen'deki yerel meclis toplantısında huzursuzluk çıkaran beş kişi cezalandırıldı. Bunlardan üçü (22, 29 ve 53 yaşlarında) iki ayı şartlı olmak üzere 6 ay hapse mahkum edilirken 20 yaşındaki biri iki ay (bir ayı şartlı) hapis cezasına çarptırıldı. Ayrıca iki saldırgan oluşan zararı tazmin için polise 450 avroluk tazminat ödemeye mahkum edildi. 35 yaşındaki bir diğer kişi ise 100 saatlik kamu hizmeti cezasına çarptırıldı.

22 Haziran

Horst şehrinden 62 yaşındaki bir kişi, polis yargıcı tarafından Facebook'ta yaptığı nefret içerikli mesaj paylaşımı sebebiyle para cezasına çarptırıldı. Camide yaşanan kundaklama eylemi ile ilgili bir makalenin altına, "Bunu burada da yapmalılar" diyerek yorumda bulunan bu kişi daha önce de 450 avroluk bir para cezasına çarptırılmış, ancak ödemeyi reddetmişti. Zanlı duruşma sırasında bir caminin saldırıya uğramasından memnun olacağını tekrarladı.

22 Temmuz

Kuzey Hollanda Mahkemesi Facebook'ta Müslümanlara yönelik hakaret edici söylemde bulunduğu gerekçesiyle bir kişiye koşullu para cezası verdi. Yargıç, "Şüphelinin sözleri, Müslümanlara karşı ayrımcı ve şiddet içeren davranışların gelişebileceği bir iklim yaratılmasına katkıda bulunuyor" dedi.

12 Ekim

Utrecht Mahkemesi Pegida Hollanda'dan bir sözcüyü bir grubu tahkir ettiği ve Müslüman-

lara karşı nefret ve ayrımcılık suçu işlediği gerekçesiyle 400'ü şartlı olmak üzere 800 avroluk para cezasına çarptırdı. Bu suçun halka açık bir toplantıda işlenmesi ve sarf edilen sözlerin daha sonra Facebook mesajı olarak paylaşılması cezaya sebebiyet veren diğer etkenler olarak kayda geçirildi. Para cezasının yüzde 50'sinin şarta bağlanması, suçlunun halka açık toplantılarda bu konuyu dile getirmeye devam etmesi sebebiyledir.

27 Ekim

Enschede'de terör amaçlı kundaklamanın failleri dört yıl hapse mahkum edildi.

9 Aralık

Geert Wilders 2014 mahalli seçimler kampanyasında Lahey'de düzenlenen kamuya açık bir toplantıda "Az, daha az Faslı" şeklindeki çağrısından dolayı bir grubu aşağıladığı ve Müslümanlara yönelik ayrımcılık suçunu işlediği gerekçesiyle Amsterdam Mahkemesi tarafından suçlu bulundu.

9 Aralık

Mart 2016'da Zutphen'de Müslüman bir kızın başörtüsünü çıkarmaya çalışan 72 yaşındaki bir kadın, polis mahkemesince 200'ü şartlı olmak üzere 500 avro para cezasına çarptırıldı. Yaşlı kadın başörtüyü terörist saldırılar ve DEAŞ ile ilişkilendirdiğini söyledi. Yargıç, Brüksel'deki terör saldırılarından sadece birkaç gün sonra meydana gelen bu hadisenin hakaret içerdiğini, Müslümanların çoğunun terörizmi kınadığını ya da kendilerinin de terör kurbanları arasında yer aldığını belirtti. Mağdura verdiği zarar dolaşısıyla yaşlı kadının 350 avroluk tazminat ödemesine karar verildi.

İNTERNET

Geçmişte politikacılar bir konu hakkında kamuoyu oluşmasına büyük katkıda bulunurlardı. Son yıllarda bu rol web siteleri, bloglar,

forumlar ve özellikle de sosyal medyada ifade bulan çeşitli anlatı ve söylemler aracılığıyla internetteki aktörler tarafından oynanmaya başlandı. İnternet kullanımı günümüzde sürekli olarak değişmektedir. İnternet bilgiye erişim için var olan bir araçtan benzer düşüncelere sahip insanların bir araya geldikleri bir foruma dönüşmüştür. Web siteleri, forumlar ve sosyal medyadaki posterler internet kullanıcıları üzerinde büyük etki yaratmaktadır. Günümüz dünyası geniş kapsamlı siyasal etkileri olan sahate haberlerden etkilenmektedir. Bütün bu iletişim kanallarında neredeyse her gün Müslümanlara karşı düşmanca sözler sarf edilmektedir.

MDI ve MIND'e bildirilen Müslümanlara yönelik ayrımcılık şikayetlerinde bir önceki yıla göre iki kat artış olduğu görülmektedir.

Sanal ortamda yaşanan ayrımcılıkla ilgili veriler, internet yardım hatları MDI ve MIND tarafından kaydedilmektedir. Bu kuruluşların hazırladıkları yıllık raporlar ırk, din, hayat felsefesi, cinsiyet, cinsel yönelim ve engellilik gibi konularda ceza hukuku kapsamına giren ve ayrımcılık suçu içeren hadiselerle dair genel bir bakış sunmaktadır.²⁰ 2016 yılında elde edilen veriler, 2015 yılında bu kuruluşlara yapılan raporları daha iyi bir bağlama oturtmak adına bir önceki yılın verileri ile mukayese edilip bir tablo halinde sunulmuştur (Tablo 3 ve 4). Son yıllarda ayrımcılığa ilişkin çoğu şikayet, blog, web sitesi ve tartışma forumlarından ziyade Twitter, Facebook ve YouTube gibi sosyal medya ortamları ile ilgilidir. Müslümanlara karşı ayrımcılık 2015'te en fazla şikayetin geldiği kategoriyi oluşturmakta ve bunu siyahi karşı-

20. Stichting Magenta, *Afdeling Meldpunt Discriminatie Internet, Jaarverslag 2014*, (MDI, Amsterdam: 2015); Stichting Magenta, *Afdeling Meldpunt Discriminatie Internet, Jaarverslag 2015*, (MDI, Amsterdam: 2016).

tı ırkçılık, mülteciler gibi diğer uluslara karşı ayrımcılık ve antisemitizm takip etmektedir (Tablo 3). MDI ve MIND'e bildirilen Müslümanlara yönelik ayrımcılık şikayetlerinde bir önceki yıla göre iki kat artış olduğu görülmektedir. MDI, Müslüman karşıtı ayrımcılığına ilişkin 330 (yüzde 33) şikayet alırken, bu konuda MIND'a ulaşan ihbar sayısı 145'tir. Şikayetlerin çoğu, mültecilerin kabulü ve Avrupa'da gerçekleşen terörist saldırılar bağlamında yapılmıştır.

TABLO 3. MDI'YE ULAŞAN ŞİKAYETLER ²¹		
KATEGORİ	2014	2015
Antisemitizm	328	142
Siyah karşıtı ırkçılık	255	220
Müslümanlara yönelik ayrımcılık	219	330
Faslılara yönelik ayrımcılık	103	90
Diğer millet veya ırklara karşı ayrımcılık	93	198

MD web sitesi sahiplerinden ayrımcılık ve tahkir içeren ifadeleri kaldırmalarını talep etmektedir. Çoğu kez web sitesi sahipleri olumlu bir yaklaşım sergilemekte ve ifadeyi kaldırmaktadırlar. Irkçı ifadeler kaldırılmadığı takdirde durum polise bildirilmektedir. 2015'te 330 Müslüman karşıtı ifadeden 176'sı kanunen cezalandırılmış; benzer şekilde Faslıları hedef alan 90 ifadeden 36'sı ve Türkleri hedef alan 22 ifadeden 7'si cezaya konu olmuştur.²²

TABLO 4. SANAL DÜNYADA AYRIMCI İFADELER ⁴				
	2014'te yapılan şikayetler	2014'te cezaya çarptırılanlar	2015'te yapılan şikayetler	2015'te cezaya çarptırılanlar
Müslümanlara karşı	219	118	330	176
Faslılara karşı	103	41	90	36
Türklerle karşı	41	23	22	7

21. MDI, 2015 Yıllık Raporu.

22. MDI, 2015 Yıllık Raporu.

İSLAMOFOBİ İLE MÜCADELEDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE SİYASİ İNİSİYATİFLER

Mağdurlar için resmi kurumlar ve polis dışında başvurabilecekleri acil durum hatları ve ihbar siteleri oluşturan çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları (STK) İslamofobi ile mücadelede önemli bir işleve sahiptir. Şikayetlerin yapıldığı STK'lar arasında bir Facebook inisiyatifi olan Meld Islamofobie!, Amsterdam merkezli İslamofobi Karşıtı Ortak Girişim (CTID), Rotterdam'daki cami ve İslami kuruluşların çatı platformu SPIOR, Müslüman kadınlar tarafından kurulan Al Nisa ile Türk Forumu adlı yapılanmalar yer almaktadır. İslamofobiye karşı kampanya yürüten diğer kuruluşların belli başlıları ise şunlardır: Contact Orgaan Moslims en Overheid ve EMCEDO.

Hollanda hükümeti, atılacak daha birçok adım olmakla birlikte, özelde İslamofobi genelde ise etnik ayrımcılığa karşı çeşitli politikalar geliştirmektedir. Bu durum Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) tarafından da teyit edilmiştir.²³ ECRI'nin bu konuda yapmış olduğu tavsiyeler hükümet kanadında hak ettiği ilgiyi henüz yeterince görmemiştir. Komisyon ırkçılığa karşı etkili bir yapısal yaklaşımın henüz eksik olduğunu savunmaktadır. İşgücü piyasasındaki ayrımcılıkla mücadele için çeşitli politikalar geliştirilmiş olmasına rağmen diğer sosyal alanlar için henüz aynı şey söylenememektedir. Hükümetin hazırladığı ayrımcılık karşıtı eylem planını çok genel bulan ECRI, farklı gruplar ve alanlar arasında herhangi bir ayırım yapılmamasını eleştirmektedir. Yerel düzeyde uzman eksikliği aşkar iken hükümetin yerel politikalara ağırlık vermesi getirilen eleştirilerden bir diğeridir. Başka

23. "ECRI Conclusions on the Implementation of the Recommendations in Respect of the Netherlands Subject to Interim Follow-up", European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), 7 Haziran 2016, <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Netherlands/NLD-IFU-IV-2016-024-ENG.pdf>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

bir deyişle Hollanda hükümeti henüz ayrımcılık karşıtı ulusal politikalar ve farklı gruplarca tecrübe edilen daha özel ayrımcılık çeşitlerine karşı henüz tatminkar bir politika geliştirememiştir.

Hükümet yetkilileri 2016 yılında yayımladıkları ayrımcılıkla ilgili yıllık siyaset belgesinde, hoşgörüsüzlüğün artması konusundaki endişelerini dile getirmiş işgücü piyasası, eğitim ve diğer alanlarda ayrımcılığa karşı somut adımlar atacaklarını belirtmişlerdir. Her türlü ayrımcılığa karşı 2016 Ulusal Eylem Programı, şu alanlarda çalışmalar yapılacağını ifade etmektedir:

- Kapsayıcı bir toplumsal yapıyı teşvik eden tedbirlerin alınması (bu konuda kamu kurumları ve özel işletmelerdeki uygulamalar gözden geçirilecektir) ve farkındalığın artırılması
- Yerel idarelerde ayrımcılıkla etkin mücadele için gerekli altyapının oluşturulması ve bu konuda yapılacak araştırmaların desteklenmesi²⁴

Müslümanlara karşı ayrımcılık Ulusal Eylem Programı'nda üzerinde durulan eylem alanlarından biridir. Bu alanda yapılacak çalışmalar arasında bilgi ve görüşlerin artırılması, mağdurların şikayetçi olmalarının teşvik edilmesi, Müslümanlara karşı ayrımcılık konusunda STK'lar ile yapılan iş birliğinin artırılması ve ilgili yerel politikaların güçlendirilmesini sayabiliriz. Bakanlık ayrıca gençler arasında Müslüman ayrımcılığını tetikleyen faktörlerin araştırılmasını amaçlayan bir proje başlatmıştır. Bu projede ön yargıların bağlamsal koşulları incelenmekte ve önemli siyaset ve medya aktörlerinin kamuoyu oluşumundaki etkisi araştırılmaktadır. Başka bir araştırma projesinde ise eğitim, diyalog ve tartışma yoluyla ön yargı ve ayrımcılıkla mücadele etme ve bilinç kazandırma konusunda tecrübe edilmiş iyi ve etkili uygulamalar masa-

ya yatırılmıştır. Mayıs 2016'da Sosyal İşler Bakanlığı iş gücü piyasasında ayrımcılığa karşı bir kampanya başlatmıştır.

Siyasette İslamofobi tek başına PVV ile sınırlı değildir. Medya ve ana akım siyaset onu desteklemese ve ona aşırı bir ilgi bahşetmeseydi, Wilders şu an Hollanda'da sahip olduğu (kötü) şöhrete ve desteğe ulaşamayacaktı. PVV/Wilders medyada herhangi bir partiden daha çok yer almıştır. Demokratik siyasi partiler giderek artan bir biçimde PVV'ye ve ortaya koyduğu ırkçı söyleme, genel olarak ırkçılığa ve daha özeldir ise İslamofobiye karşı bir tavır takınmaya başladılar. Alınan tavır Wilders'ı siyasi arenada izole etmeyi hedeflemektedir. Haziran 2016'da Jo Cox'un İngiltere'de cinayete kurban gitmesinin ardından çok sayıda Hollandalı siyasi parti PVV'ye mülteci karşıtı söyleminde yumuşaması gerektiği konusunda çağrıda bulundu. Yine birkaç milletvekili, Hollanda Parlamentosunda Müslümanlara karşı ayrımcılıkla ilgili bazı soruları gündeme getirdi. Çeşitli siyasi partiler 2017 ilkbaharında yapılacak parlamento seçimleri için hazırladıkları seçim programlarında ayrımcılık meselesinin altını çizip bu sorunla mücadelede izleyecekleri yola dair bazı çözüm önerileri sundular.²⁵ Sunulan öneriler Müslümanlara karşı ayrımcılık da dahil olmak üzere farklı ayrımcılık biçimleri ile ilgilidir. PvdA (sosyal demokrat), D66 (liberal sol), Christen Unie (Hristiyan) ve DENK (göçmen kökenli milletvekilleri tarafından kurulan yeni bir parti), Müslüman karşıtı ayrımcılık/İslamofobiye açık bir şekilde dikkat çekmiştir. PvdA ve DENK ayrımcılıkla mücadelede polis gücünün daha etkin kullanılması taraftarıdır. DENK ayrıca ayrımcılık suçu işleyen kişilerin eğitilmesi için özel yasa çıkarılmasını istemektedir. Bu suçu işleyenler kamu görevine alınmamalı ve hükümet aşırı sağ şiddete karşı bir eylem planı geliştirmelidir. PvdA internet üzerinden şikayette bulunma gibi metotlar kullanılarak ayrımcılık konusunda polise yapılacak başvuruların kolaylaştırılması gerektiğini ifade etmektedir.

24. "Kamerbrief Nationaal Actieprogramma Tegen Discriminatie", Rijksoverheid, 22 Ocak 2016, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/01/22/kamerbrief-nationaal-actieprogramma-tegen-discriminatie>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017); "Nationaal Actieprogramma Tegen Discriminatie", Rijksoverheid, 22 Ocak 2016, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/01/22/nationaal-actieprogramma-tegen-discriminatie>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

25. Seçim programları için bkz. Ewoud Butter, Verkiezingsprogramma's over Immigratie, Integratie, Discriminatie en Tegengaan van Radicalisering, (KIS, Utrecht: 2016).

Aleni şekilde ayrımcılık suçu işlendiği takdirde bar ve benzeri mekanların lisansları iptal edilerek yaptırım uygulanmalıdır. PvdA, SP, D66, Groen Links ve DENK işgücü piyasasında ayrımcılıkla mücadele için de önerilerde bulunmuştur. Bunlar arasında denetim hizmetlerinin iyileştirilmesi, daha tarafsız işe alma prosedürlerinin uygulanması, ayrımcılık yapan firmaların isimlerini açıklayıp utandırma ve kamu ihalelerinden mahrum bırakılması gibi teklifler yer almaktadır. Christen Unie ve adı geçen diğer partiler, etnik fişleme uygulamasına karşı çıkmakta; çeşitlilik politikaları ve eğitim yoluyla bu konuda ilerleme kaydedileceğini savunmaktadır. Mevcut formlar yerine polisin hazırlanacak yeni formları kullanması etnik fişleme uygulamasını sona erdirecektir. DENK, bu konuda bir adım daha atılmasını istemekte ve etnik fişleme öncesi vatandaşlara ve mültecilere uyarıda bulunulması gerektiğini belirtmektedir. Son olarak liberal parti VVD ayrımcılıkla mücadele için kolluk kuvvetlerinin takviye edilmesi, ayrıca bilgi ve eğitim alanında çeşitli inisiyatiflerin başlatılması gerektiğini savunmaktadır. Aralık 2016'da kurulan "Art1" adlı yeni bir siyasi parti -Anayasanın 1. maddesinde tüm vatandaşların eşit olduğunu yazılıdır ve söz konusu parti bu fikri temel almıştır- ırkçılıkla mücadeleyi birinci hedef olarak belirlemiştir.

İslamofobi olgusu ile ilgili bilgi birikimi ve yapılan araştırmalar söz konusu olduğunda olumlu bir gelişim çizgisi göze çarpmaktadır. Polis hizmetleri ve ayrımcılık karşıtı kuruluşlar gibi ayrımcılık konusunda uzun yıllardır çalışmalar yapan kurumlarca hazırlanan raporlar İslamofobi üzerinde gittikçe daha belirgin bir şekilde durmaktadır. Dahası birçok STK, bu konuda ihbar kanalları oluşturmuş ve periyodik raporlar yayımlamaya başlamıştır. Republiek Allochtonie²⁶ gibi internet blogları yahut polderislam.nl gibi web siteleri İslamofobi konusunda periyodik raporlar, makaleler ve arka plan bilgileri sağlamaktadır. Son olarak yakın zamanlarda daha dar

kapsamlı ve derinlikli araştırma projelerinin yürütüldüğünü hatırlatmamız gerekir. 2016'da yürütülen aşağıdaki projeler İslamofobi olgusu ve Müslümanlara karşı ayrımcılık konularında daha ayrıntılı bilgiler edinmemizi sağlamıştır.

İrkçılığa Karşı Avrupa Ağı (ENAR) kadınların özellikle emek, ırkçı söylemler ve ırkçı şiddet alanlarında İslamofobiyi nasıl tecrübe ettiklerini araştırmıştır.

SPIOR Rotterdam kentinde yerel düzeyde yürüttüğü "İslamofobie in Zicht" (İslamofobiye Bakış) başlıklı özel bir proje ile konuyla alakalı az sayıdaki bilimsel çalışmaya katkı sağlamıştır. Rotterdam'da Müslümanlara karşı ayrımcılık konusunda ilk rapor 2016 bahar aylarında yayınlandı.²⁷ Benzer bir çalışma Bureau Discriminatiezaken Zaanstreek Waterland adlı kuruluş tarafından Kuzey Hollanda'daki Zaanstreek Waterland bölgesi için gerçekleştirildi.²⁸

Camilere yönelik saldırılarla ilgili daha önceki araştırmaların bir devamı olarak yayınlanan Monitoring Islamophobia Report'un özel sayısında söz konusu saldırganlığa karşı risk faktörleri ve koruma tedbirleri tartışıldı.²⁹

Ulusal Polis Hizmetleri'nden Arnoud Ens, Müslümanları maruz kaldıkları ayrımcılık hadiselerini polise bildirmekten alıkoyan faktörleri araştırdı.³⁰ Ewoud Butter, Neemt moslimhaat toe in Nederland? (Hollanda'da Müslümanlara karşı nefret artmakta mıdır?) başlığını taşıyan bir rapor hazırladı.³¹ Eva Klooster, Suzan Koçak ve

26. Republiek Allochtonie, www.republiekallochtonie.nl. (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

27. "İslamofobie in Zicht, Mei 2016", Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond (SPIOR), <http://www.spior.nl/wp-content/uploads/2016/05/Rapport-Islamofobie-in-Zicht.pdf>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

28. "İslamofobie in de Zaanstreek en Waterland", Bureau Discriminatiezaken, Şubat 2016, <http://bureaudiscriminatiezaken.nl/wp-content/uploads/2016/03/rapportislamofobie2016.pdf>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

29. Ineke van der Valk, *Incidenten bij Moskeeën: Risico en Bescherming*, (University of Amsterdam, Amsterdam: 2016).

30. Arnoud Ens, "Discriminatie Melden Bij de Politie?", http://www.nikthemadag.nl/doc/69/NIK_69-7.pdf, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2017).

31. Ewoud Butter, "Factcheck: Neemt Moslimhaat toe in Nederland?", republiekallochtonie.nl, 30 Ağustos 2016, <http://www.republiekallochtonie.nl/factcheck-neemt-moslimhaat-toe-in-nederland>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

Mehmet Day ise öğrencilerin staj bulmakta karşılaştıkları sorunları araştırdı.³²

Hollanda Bilimsel Araştırmalar Konseyi, Din ve Toplum Araştırmaları Programı kapsamında yürütülen iki proje doğrudan İslamofobi ile ilgilidir. Yolanda Jansen (Amsterdam Üniversitesi) ve Thijl Sunier (Özgür Üniversite-Amsterdam) tarafından yürütülen “Modern Politik Teoriler ve Kamu Tartışmalarında İslam ve Yahudilik” başlıklı proje Müslümanların ve Yahudilerin temsiliyetleri ve Aydınlanma’dan günümüze din ve siyaset arasındaki ilişkide oynadıkları rolü araştırmaktadır. Annelies Moors, Martijn de Koning ve Fouzia Outmany (Amsterdam Üniversitesi) tarafından yürütülen ikinci projede ise 1989’dan günümüze Müslüman aktivistlerin İslamla ilgili tartışmalarda sahip oldukları rol ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu projede toplumsal cinsiyet ve sosyal medyaya özellikle ağırlık verilmiştir. Güvenlik ve Adalet Bakanlığına bağlı araştırma enstitüsü (WODC), algılanan ayrımcılık ve mağduriyetin yanı sıra polis ve savcılık tarafından kaydedilmiş ayrımcılık verileri ve bu verileri cezai yargı sisteminde nasıl ele alındığı ile ilgili devam eden araştırmanın sonuçlarını yayınlamıştır.³³

Söz konusu projelere rağmen özellikle İslamofobi ile ilgili bilimsel çalışma sayısı oldukça azdır. Bu noktada radikalleşme ile ilgili olarak WODC tarafından başlatılan araştırma projelerine yapılacak genel bir bakış aydınlatıcı olacaktır. WODC tarafından yürütülen projeler çoğunlukla İslamcı radikalleşmeye odaklanmışken, Müslüman karşıtı nefretin önemli bir rol oynadığı aşırı sağ radikalleşmeye neredeyse hiç yer verilmemiştir. 2016’da WODC’a ait *Justitiële Verkenningen* dergisinin yayınladığı “Radikalleşme ve Terörizm” başlıklı özel sayısında sadece cihatçı radikalleşme

arka planı ve bağlamıyla ele alınmıştır.³⁴ Başka bir projede farklı Avrupa ülkelerinde cihatçılık ve aşırı sağcılık arasında potansiyel cephelasma ve karşılıklı etkileşim incelenmiştir.³⁵ Ne yazık ki bu projede Hollanda’daki durum tartışılmamıştır.

İşgücü piyasasında ayrımcılıkla mücadele için denetim hizmetlerinin iyileştirilmesi, daha tarafsız işe alma prosedürlerinin uygulanması, ayrımcılık yapan firmaların isimlerini açıklayıp utandırma ve kamu ihalelerinden mahrum bırakılması gibi teklifler yer almaktadır.

Amsterdam Üniversitesi, Özgür Üniversite-Amsterdam ve Institute for Diversity Issues, Forum’un ortaklaşa gerçekleştirdikleri bir projede, aşırılık içeren mesajlar karşısında Hollanda nüfusunun gösterdiği direnç araştırılmıştır. Bu projenin de ana konusu yine sadece cihatçı aşırılıktır. Sağcı aşırılık ile ilgili bir araştırma için 2012’de “Gençler Arasında Sistem Nefreti” başlığıyla yayımlanan ve daha geniş bir bakış açısı sunan rapora başvurmanız gerekmektedir.³⁶

SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Bu rapor 2016 yılında Hollanda’daki İslamofobiye tartışmaktadır. Müslümanlara karşı ayrımcı saldırı ve şiddet, ülke gündeminde hararetli bir tartışma konusu olmaya devam etmiştir. 2016’da

32. Eva Klooster, Suzan Kocak ve Mehmet Day, “Mbo en de Stagemarkt, wat is de Rol Van Discriminatie?”.

33. Peter Kruize ve Paul Gruter, *Discriminatie van Aangifte tot Vervolg, de Gang van Discriminatie Door de Strafrechtsteden*, (WODC, Den Haag: 2015), <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2537-aard-en-afdoening-discriminatiezaken.aspx>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2017).

34. “JV nr. 6 2016: Empirisch-juridisch Onderzoek”, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), 12 Aralık 2016, <https://www.wodc.nl/publicaties/justitie-verkenningen/index.aspx>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2017).

35. Bert Klandermans ve Jacquelienvan Stekelenburg, *Bedreigde Identiteiten: De Wisselwerking Tussen anti-Islambewegingen en de Radicale Islam*, (Vrije Universiteit Amsterdam, Amsterdam: 2016), https://www.wodc.nl/binaries/2606-volledige-tekst_tcm28-124504.pdf, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2017).

36. “Systeemhaat onder Jongeren”, Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC), <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/systeemhaat-onder-jongeren.aspx>, (Erişim tarihi: 16 Ocak 2017).

kamuoyunda ayrımcılıkla ilgili tartışmaların merkezinde yer alan diğer konular arasında polisin etnik fişlemesi, işgücü piyasasındaki ayrımcılık, çok sayıda mültecinin ülkeye gelişi ve folklorik bir ırkçı figür olan Siyahi Pete bulunmaktadır. İslamofobik olaylar özellikle camilerde ve mülteci kabul merkezlerinde gerçekleşmiştir. Müslüman bireyler, özellikle de kadınlar saldırıların hedefi olmuştur.

Bir taraftan İslamofobik söylem ve uygulamalar devam ederken, İslamofobiye siyasi arenada örgütleyen Wilders'ın parlamentodaki partisi PVV ile ilgili bazı önemli gelişmeler kaydedildi. PVV camilere ve mülteci kabul merkezlerine karşı parlamento dışındaki toplumsal eylemlerin sürdürülmesini sağladı. "Az, daha az Faslı" şeklinde tezahürat yaptıran Wilders'ın belli bir grubu tahkir ve ayrımcılık yapmak suçundan mahkum edilmesi, PVV'yi ana akım Hollanda siyasetinde tecrit edilmiş bir duruma soktu. Bununla birlikte önceki yıllarda yapılan çeşitli anketler seçime gidildiği takdirde PVV'nin Hollanda'daki en popüler parti olacağına işaret etmektedir.

İslamofobi sosyal ve politik arenanın çeşitli alanlarında ortaya çıkmaktadır. İslamofobinin farklı toplumsal alanlarda ve özellikle medyada tezahürü meselesini aydınlatmak için daha nitelikli araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Polis hizmetleri ayrımcılık vakalarının kayıtlarına alınması konusunda ilerleme kaydetmiştir. Hollanda polisi ayrımcılıkla mücadele eden kuruluşlarla iş birliğine girerek ayrımcılığa dair verileri içeren ilk ortak raporu yayımlamıştır.

Hükümet 2016 baharında renk, etnik köken ve dini aidiyetlere karşı toleransın artırılması ve ayrımcılıkla mücadele için Ayrımcılığa Karşı Ulusal Eylem Programı'nı başlatmıştır.

İslamofobi ile mücadelede gittikçe daha fazla paydaş ortaya çıkmaktadır. Acil yardım hatları ve ihbar siteleri oluşturan, araştırmalar yürütüp elde ettikleri verileri çeşitli ortamlarda kamuoyu ile paylaşan STK'lar İslamofobi ile mücadelede ön plana çıkmaktadır. Bu yeni oluşturulmuş alt yapının daha sürdürülebilir hale getirilmesi için desteklenmesi gerekmektedir. İslamofobinin si-

yasal ve toplumsal araştırmalarda giderek daha büyük bir ilgi odağı haline geldiği görülmektedir.

Ulusal ve yerel otoriteler ile sivil toplumun Müslümanlara karşı şiddetin ve ayrılıkçı saldırıların farkında olması, ayrıca din özgürlüğü hakkı, eşitlik ve ayrımcılık karşıtlığı ilkelerinin ihlal edildiğinin bilincinde olması gerekmektedir.

Yetkililer, aşağıdaki tedbirleri alarak Müslüman topluma karşı ayrımcı saldırganlıkla daha etkili mücadele edebilir:

- Müslüman toplumun oluşturacağı ihbar sistemleri desteklenmelidir. Bu sistemlerin mevcut ihbar kuruluşları ile koordineli çalışması na imkan tanınmalıdır.
- Polise ayrımcılık şikayetinde bulunan kişilerin ciddi ve saygın bir muamele görmeleri sağlanmalıdır.
- Adli takibat prosedürü ve uygulamaları iyileştirilmelidir.
- Ayrımcılık ve şiddet içeren eylemlerden korunma noktasında gerekli desteği sağlama amacıyla Müslüman toplum ile iletişim geliştirilmeli, bu konuda eğitim ve diyalog yoluyla uzun vadede ve önleyici politikalar hazırlanmalıdır.
- Siyasi partiler, PVV gibi ırkçı partilerce başlatılan popülist ve ayrımcı sloganlara karşı girişimlerini güçlendirmeli ve oy kaybı korkusuyla onları taklit etmemelidir.
- Nefret suçu ve ayrımcılık, medyada ve siyasi arenada propaganda yoluyla beslenildiği takdirde ilgili makamlar buna karşı bir duruş sergilemelidir.
- Politikacılar rol model oldukları bilinciyle görevlerini icra etmeli ve demokratik ilkeler ile anayasal devletin kurallarıyla ilgili norm ve değerlere vurgu yapmalıdır.
- İslamofobi ve aşırı sağcı radikalleşme, radikalleşme ile ilgili araştırmaların odağında olmalıdır.

Ayrımcılığın hedefinde yer alan grup olarak Müslüman topluluğa da önemli bir rol düşmektedir. Müslüman örgütler, ayrımcılık sorunlarıyla daha iyi mücadele için iş birliğini güçlendirmeli ve üyelerini ayrımcılık eylemlerini rapor etmeleri konusunda ikna etmelidir. Aksi takdirde bu tür

hadiselerin siyasi gündemde yer almayacağı ve ayrımcılık karşıtı politikaların oluşmasına katkı sağlamayacağını bilmeleri gerekir. Ayrımcılığa maruz kalan diğer topluluklarla yapılacak ittifaklar ayrımcılığa ve insan hakları ihlallerine karşı mücadeleyi güçlendirebilir.

KRONOLOJİ

- **11 Şubat:** Ekim 2015'te Woerden'de bir sığınmacı kabul merkezine yapılan saldırıya katılan sekiz kişi şiddet kullanımı ve tehdit suçlamasıyla 120 saatlik kamu hizmeti cezasına çarptırıldı. Ayrıca güvenlik personeline de 2 bin avro ödeme yapmaları istendi. Yedi kişi ise 40 saatlik kamu hizmetine mahkum edildi.
- **28 Şubat:** Enschede'deki bir camiye namaz esnasında molotof kokteylleriyle kundaklama girişiminde bulunuldu.
- **Şubat:** Hollanda'da Faslılara ait çok sayıda camiye üzerinde gamalı haç ve kartal resmi bulunan İslamofobik içeriğe sahip broşürler bırakıldı.
- **Şubat:** Almelo ve Drunen'de bulunan iki camiye kısmen yakılmış Kur'an sayfaları gönderildi.
- **Mayıs:** Sosyal İşler Bakanlığı iş gücü piyasasında ayrımcılığa karşı bir kampanya başlattı.
- **Haziran:** İngiltere'de milletvekili Jo Cox'un öldürülmesinden sonra bazı Hollanda siyasi partileri PVV'yi mülteci karşıtı söylemlerinde daha ılımlı olmaya çağırdı.
- **12 Ekim:** Pegida Hollanda'dan bir sözcü, Utrecht Mahkemesi tarafından 400'ü şartlı olmak üzere 800 avro para cezasına çarptırıldı. Mahkeme sözcüyü bir grubu tahkir ve Müslümanlara karşı nefret ve ayrımcılığı kışkırtmak suçundan mahkum etti.
- **27 Ekim:** Enschede kentindeki bir camiye molotof kokteylleriyle kundaklama girişiminde bulunan dört kişi, bir yılı şartlı olmak üzere dört yıl hapse mahkum edildi. Bir kişi ise iki yılı şartlı olmak üzere dört yıl hapis cezasına çarptırıldı.
- **29 Kasım:** Hollanda Temsilciler Meclisi'ndeki milletvekillerin çoğu, yüzü örten kıyafetin kısmen yasaklanmasıyla ilgili bir yasayı oyladı.
- **9 Aralık:** Hollanda sağ popülist parti PVV'nin kurucusu ve tek üyesi olan Geert Wilders, "az, daha az Faslı" şeklindeki çağrısından dolayı bir grubu aşağılamak ve Müslümanlara yönelik ayrımcılık yaptığı gerekçesiyle mahkeme tarafından suçlu bulundu.
- **15 Aralık:** Temsilciler Meclisi, VNL'nin (Voor Nederland) Ceza Yasası'nda yer alan ayrımcılıkla mücadele konulu iki maddenin değiştirilmesi yönündeki önerisini reddetti.
- **Aralık:** Irkçılıkla mücadeleyi amaç edinen yeni bir siyasi parti "Art1" adıyla kuruldu. Art1, Anayasa'nın 1. maddesinde yer alan tüm vatandaşların eşit olduğu fikrine dayanan siyasi bir harekettir.

Bu rapor 2016 yılında Hollanda'da Müslümanlara ve İslam dinine karşı irrasyonel nefret, ayrımcılık ve düşmanca tavırları (İslamofobi) içeren çeşitli olay ve olguları tartışmaktadır. Müslümanlara yönelik ayrımcı saldırganlık, 2016'da da ülke gündeminde hararetli bir tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Ülkede bu yıl 49 camiye ve mülteciler için hazırlanan kabul merkezlerinde çeşitli İslamofobik hadiseler meydana gelmiştir. Ayrımcılık karşıtı kanunlar kapsamında faaliyet gösteren kurumların 2016'da yayımladığı periyodik raporlar ülkede Müslüman karşıtı ayrımcılık hadiselerinde yüzde 45'lik bir artış yaşandığını göstermektedir.

"Az, daha az Faslı" şeklinde tezahürat yaptıran Geert Wilders'ın belli bir grubu aşışlamak ve ayrımcılık yapmaktan suçlu bulunması, İslamofobiyi siyasi arenada örgütleyen Özgürlük Partisi'ni (PVV) ana akım Hollanda siyasetinde daha da tecrit edilmiş bir pozisyona soktu. Ayrıca bir camiye karşı girişilen kundaklama eylemi ilk kez bir terör faaliyeti olarak kabul edildi ve bu işin failleri birkaç yıl hapse mahkum edildi. 2016'daki bir diğer önemli gelişme aşırılık yanlısı sağcı gruplar ve bunların düzenlediği "İslamlaşma" karşıtı faaliyetlerde görülen artış oldu.

Emniyet hizmetlerinin ayrımcılık vakalarını kayıt altına alma noktasında ilerleme kaydettiği gözlemlenmektedir. Ayrımcılıkla mücadele eden kuruluşlarla iş birliğine giren Hollanda polisi tarihinde ilk kez farklı ayrımcılık biçimlerine dair verileri içeren ortak bir rapor yayımlamıştır.

Hollanda hükümeti renk, etnik köken ve dini aidiyetlere karşı toleransı artırmak ve ayrımcılıkla mücadele etmek için giderek daha dikkatli politikalar ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI), hükümetin bu konuda atmış olduğu adımlarda farklı grup ve uygulama alanlarına yönelik özel politikaların halen eksik olduğunu ve ulusal yaklaşımdan ziyade mahalli politikalara yer verildiği eleştirisini getirmektedir.

İslamofobi ile mücadelede gittikçe daha fazla paydaş ortaya çıkmaktadır. Acil yardım hatları ve ihbar siteleri oluşturan, araştırmalar yürütüp elde ettikleri verileri çeşitli ortamlarda kamuoyu ile paylaşan sivil toplum örgütleri (STK) İslamofobi ile mücadelede ön plana çıkmaktadır. İslamofobinin siyasal ve toplumsal araştırmalarda giderek daha büyük bir ilgi odağı haline geldiği görülmektedir.

